



Camí Ral i Via Romana de Manresa a Prats de Rei

Rajadell

Ubicació

Comarca:	Bages
Lloc/Adreça:	Centre del terme, eix d'est a oest, en diversos trams
Emplaçament	Eix d'est a oest o el centre del terme seguint la Riera de Rajadell
Alçada:	350

Coordenades:

Latitud:	41.73249
Longitud:	1.69504
UTM Est (X):	391474
UTM Nord (Y):	4620898

Classificació

Número de fitxa	08178 - 143
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Obra civil
Estil / època:	Modern Romà Antic Medieval
Segle	IaC- XVII
Estat de conservació	Dolent
Notes de conservació:	Els pocs trams identificats es troben en mal estat i en perill, sobretot el de Monistrollet i el del molí de can Viladés
Protecció	Legal
Observacions protecció:	AEA.Catàleg bens protegits 2014 (nums 24 i 58)
Número inventari	Si. CC.AA.
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil
Ús actual:	Social
Titularitat	Pública
Titular:	Ajuntament de Rajadell
Autoria de la fitxa	PEP 1993 (Jordi Piñero)/ OPC 2017-20

Descripció

Antic camí ral (medieval), que seguia una vía romana anterior, que travessa el terme de Rajadell pel nord, d'est a oest. La via romana venia de la zona de Manresa (a l'est), on possiblement travessava el Cardener pel pont Vell (més aviat per un pont anterior no localitzat) i es dirigia, per la Suanya i seguint el pas de la riera de Rajadell, cap a Prats de Rei (antic municipi romà de Sigarra) i Cervera, per seguir després a Lleida (Ilerda) passant per Guissona (Iesso). Aquesta via devia fer, segurament, un itinerari més llarg, enllaçant per l'eix del Llobregat amb la coneguda via Augusta, a Martorell, cap el mar, seguint el Cardener cap a Cardona; i potser també amb la ciutat d'Ausa (Vic) (Strata franciscana) i, de l'altra banda, amb les terres de Lleida. Per tant, constituïa un primitiu eix transversal. El traçat és bastant similar al de la carretera C-25, l'actual eix transversal. La major part d'aquesta via és avui encara utilitzada com a pista o camí, si bé alguns trams transcorren en paral·lel als vials actuals. El paisatge de l'entorn del camí és majoritàriament agrícola o forestal

Per reconstruir l'itinerari de l'antiga via ens hem de basar en les notícies referents al posterior camí ral i en la ubicació dels jaciments arqueològics coneguts. Els jaciments que gairebé segur coincidien amb el pas de la via són els de Sant Amanç (fitxes 136 i 115) i el de Monistrolet (fitxa 133). A Sant Amanç cal esmentar l'existència d'un possible mausoleu funerari, tal com suggereix la troballa de la làpida funerària (fitxa 139). En època romana les necròpolis es situaven al costat dels camins.

A través de fonts diverses, creiem que hem arribat a una reconstrucció força detallada i fiable del recorregut del camí ral (que no devia variar gaire de l'anterior via romana) en el seu pas pel terme de Rajadell.

Aquestes fonts són: els documents que esmenten el camí ral, els elements materials indicadors del pas del camí (oratori del Peric, fitxa 104), i làpida funerària de 1789 (fitxa 109), els hostals de camí -com l'Hostal (fitxa 20) i la Cantina (fitxa 28)-, i notícies orals de gent gran.

Francesc Rafat, basant-se en documentació dels segles XVI o XVII, proposa l'itinerari següent: venint de Calaf, el camí entraria al terme del castell per Sant Amanç, seguiria cap al Carcoler (cal Peric), el Preseguer (cal Dalmau), Fals i Monistrolet. Segons aquest itinerari, a la part central del terme de Rajadell el camí es desviaria de la part baixa de la vall i seguiria per la carena. És a dir, es desviava cap a cal Dalmau i Fals i tornava al costat de la riera a l'altura de Monistrolet. Al nostre parer, hi ha motius suficients per creure que no es tractava d'una desviació del camí sinó d'un desdoblament en dos camins: un en direcció a Manresa i l'altre en direcció a Santpedor. Les inscripcions de l'oratori del Peric, que es troba al costat del camí, reforcen clarament aquesta idea. En una cara s'hi llegeix Manresa i en l'altra Santpedor. L'itinerari de Manresa és confirmat més avall per la làpida funerària del 1879, que es troba prop del barri de les Casetes. Fer tant, el recorregut del camí ral seria el següent: entraria per Sant Amanç cap el Peric. A l'oratori del Peric hi havia una cruïlla. El camí principal continuava al costat de la riera, passava prop del barri de les Casetes i seguia fins a l'actual barri dels Molins en un itinerari idèntic al de l'actual carretera. Del barri dels Molins -sota el Castell- seguia cap a Monistrolet i Manresa, en un recorregut semblant a l'actual pista. El ramal que sortia de l'oratori passava per cal Peric, cal Dalmau, Fals i després Sant Joan i Santpedor, en un recorregut semblant a la carretera de Fonollosa. Segons Iscle Font hi havia encara una dreuera que trencava del barri de les Casetes cap a la Creu del Pujolar, can Massana i enllaçava amb el camí de Barcelona.

Els autors de la intervenció del 2005 defensen que no es tractaria d'una desviació del camí sinó d'un desdoblament en dos camins: un en direcció a Manresa i l'altre en direcció a Santpedor. Les inscripcions de l'oratori del Peric reforçarien aquesta idea. En una cara s'hi llegeix Manresa i en l'altra Santpedor. L'itinerari vers Manresa es confirmaria més avall per la làpida funerària del 1879.

D'aquesta manera, tot apunta a que el recorregut del camí ral seria el següent: entraria per Sant Amanç cap el Peric. A l'oratori del Peric hi havia una cruïlla. El camí principal continuava al costat de la riera, passava prop del barri de les Casetes i seguia fins a l'actual barri dels Molins en un itinerari idèntic al de l'actual carretera. Dels Molins seguia cap a Monistrolet i Manresa, en un recorregut semblant a l'actual pista. El

ramal que sortia de l'oratori passava per cal Peric, Cal Dalmau, Fals i després Sant Joan i Santpedor, en un recorregut semblant a la carretera de Fonollosa. Segons Iscle Font hi havia encara una dreuera que trencava del barri de les Casetes cap a la Creu del Pujolar, Can Massana i enllaçava amb el camí de Barcelona. S'han documentat parts de la via romana a Rajadell, amb quatre petits trams a Monistrollet, les Casetes, Molí de Can Viladés/Sant Amanç i Camí Vell de can Viladés, en el marc dels treballs arqueològics relacionats amb el traçat de la C-25 i el seu posterior desdoblament (treballs de prospecció i intervencions 1995, 2005 i 2008).

En el tram de Monistrollet s'observen roderes de carro sobre la roca natural en un camí abandonat que es dirigeix directament a Monistrollet. Aquest tram a pocs metres de Monistrollet es desvia de la pista actual de Rajadell a Manresa uns 500 m a l'est de l'Hostal i es pot seguir perfectament fins a Monistrollet, en un total uns 250 m de recorregut conservat. Les obres de l'Eix Transversal van destruir un tram de camí empedrat. El tram de les Casetes es pot seguir a partir de l'oratori del Pèrich (fitxa 104). Hi ha un tram del camí (pista) que es manté des de la rotonda del que parteixen la carretera dels Molins i el camí de can Torra. En aquest tram hi ha la làpida funerària del 1879 (fitxa 109). El camí fa un itinerari més o menys paral·lel a l'actual carretera, en direcció oest. Més endavant devia seguir el mateix recorregut de la carretera fins a Sant Amanç. En diversos sectors, el camí és format per una base de pedra que reforça el lateral, amb murs de contenció fets amb carreus ben treballats. Arreu es troben carreus, alguns de dimensions considerables, que ben segur formaven part de l'obra del camí.

El tram de sant Amanç va ser estudiat l'any 2005 amb motiu del projecte de construcció de la carretera C-25. Just davant del Molí de Can Viladés i a prop de la vil·la romana de Sant Amanç es va localitzar en direcció oest (tallat per la carretera asfaltada), en un sector de pujada, un empedrat de 10 m de llarg i 4,5 d'amplada, seguint el camí que passa per davant del molí. Aquest tros era conegut popularment com el pujador de can Viladés. En aquest punt s'hi va localitzar al segle XVIII la làpida funerària (fitxa 139). Després de la pujada el camí tornava a baixar prop de la riera, ja que es conserven traces d'un camí que segueix a una altura mitjana entre la carena i la vall de la riera de Rajadell, paral·lel a la carretera. També s'observen nombrosos carreus als marges del camí i alguns trams amb restes d'empedrat i alguna pedra al costat del camí a manera de fita o guardabarreres.

El tram anomenat Camí Vell de can Viladés, també empedrat, està actualment tallat per la carretera asfaltada.

Observacions:

Apareix esmentat al llistat del catàleg de bens protegits de 2014, amb dos fitxes, Camí Ral i Camí Vell de Can Viladés (amb els num. 58 i 24, respectivament) però les dues fitxes no han estat publicades (protecció dubtosa). Nosaltres hem unificat tot el camí.

Es tracta del camí antic que comunica el Pla del Bages amb les planes de la Segarra seguint el pas que facilita la vall de la riera de Rajadell, bastit en època romana i continuat posteriorment en època medieval i moderna. En alguns trams es coneix localment com a Camí Vell. A la carta arqueològica de la Generalitat consta com Camí Vell. Camí Ral Manresa-Cervera/Antic camí. Com a camí ral té una significació important en la història de Rajadell i és ben present encara en la memòria popular.

De les possibles camins romans que passaven per la comarca, aquest és el més segur i ben documentat, que es relaciona amb diversos jaciments arqueològics (principalment el de Sant Amanç). Com la resta de camins romans de la comarca, es tractava d'un camí estret, d'un camí de bast, que no permetia el pas de carruatges (per tant no era una via pròpiament dita). El primer camí carreter que comunicava Manresa no es construï fins el segle XVIII. Tanmateix era un camí empedrat, segons documentació del segle X, que cita una "antiga strata" pel Pont Vell de Manresa i el Suanya en direcció Rajadell.

Posteriorment, aquest camí es convertí en el camí ral de Manresa a Cervera.

No podem assegurar la coincidència total entre els dos camins (el romà i el medieval) però creiem que han variat poc al llarg dels anys (si més no fins la construcció de l'actual Eix Transversal). Així ho certifica Mn . Francesc Mirambell en una carta del 1796 amb motiu de la descoberta de la làpida romana de Sant Amanç: "a frente de un considerable edificio derruido, donde hay vestigios, de que por

allí pasaba en otro tiempo el referido camino público".

L'any 2005 es va realitzar una intervenció arqueològica de caire preventiu en la fase prèvia a la realització del projecte de desdoblament de l'Eix Transversal en el tram de Les Olugues-Manresa, en dos dels trams coneguts del camí. En el tram comprès entre la rotonda d'entrada al poble de Rajadell i la connexió amb la carretera de Cervera a Girona N-141b, es va procedir al desbrossament dels trams de murs conservats, i a la neteja dels trams d'empedrat/enllosat amb marques de roderes de carro sobre d'elles. Es va realitzar un aixecament topogràfic de tot aquest tram, i es van situar tots els trams de mur, interior i exterior, així com les zones amb empedrats, tant si es conservaven en elles marques de roderes com si no.

En el tram que es localitza al costat del Molí de Viladès (Fitxa 115) es va topografiar el traçat conservat en aquest punt, així com un petit tram d'empedrat, que un cop netejat, es va comprovar que es conserva en bon estat al costat de la bassa del molí.

L'any 2008 es va realitzar una nova intervenció preventiva al sector es va buscar la prolongació cap a l'est del tram empedrat, amb resultats negatius.

Durant les tasques de revisió de la Carta Arqueològica, el desembre de 2010, es va resseguir bona part del camí històric recollit en aquesta fitxa.

També es van documentar trams de la via romana a Manresa, en el marc dels estudis d'impacte ambiental realitzats l'any 2005 i les intervencions realitzades el 2011 amb motiu dels projectes de la C-25 i la C-37 entre Igualada i Manresa.

UTM. Correspon a l'inici del tram que s'inicia a la rotonda de les casetes.

Foto 1. Tram de les casetes, al costat de la làpida del camí ral. Foto 2: Camí del Pujador de can Viladès. Foto 3: Enllosat i roderes tram entre les Casetes i sant Amanç (Foto 2 i 3. IPAC. Oscar Varas. Desembre 2010)

Història

La vall de la riera de Rajadell ha estat un lloc de pas des de molt antic. Coneixem jaciments al lloc des d'època prehistòrica. Segons Albert Benet, en documents del segle X s'esmenta el pas d'un camí pel pont Vell de Manresa en direcció a Rajadell, que apareix citat com a antiga strata. Aquest terme indica bastant clarament que es tractava d'un camí empedrat d'origen romà. Més endavant, es coneixen referències més concretes del camí ral, que anava de Manresa a Cervera, passant per Prats de Rei i Calaf. El 1569 Guiomar Ximénez d'Urrea i Ferrandiz d'Hijar, vídua de Francesc de Cruïlles (senyor de Rajadell) i el seu fill Pere proclamen un ban en el què es diu, entre altres coses, que no es pot passar bestiar gros ni menut "... per lo camí real que passa a Sant Amans y que allí aya a demanar que pren lo passatge y pagar allí lo yust ...". També adverteix que és perillós el trànsit pel camí ral des del Presseguer (cal Dalmau) fins al Carcoler (cal Peric) i que per això és obligatori "lliurar la pedra del martinet ..." en passar per aquest tros de camí. El 1603 fou trobat mort al "camí ral de Calaf", prop del torrent de Miralles, Gaspar Daurell.

Les cases conegudes com l'Hostal i la Cantina constitueixen un testimoni viu del pas del camí ral per Rajadell. Segons Iscle Font, els traginers de l'Urgell utilitzaven aquesta ruta per dirigir-se a Barcelona .

Bibliografia

- PIÑERO, Jordi (1994). Noves dades sobre arqueologia romana a Rajadell: la vil·la de sant Amanç i altres jaciments. A DOVELLA 47 pp. 29-36. Manresa.
- BENET, A (1985). Historia de Manresa dels orígens al S. XI. Cap. V. Les vies de comunicació. Manresa .
- RAFAT (1988). P. 204.
- RAFAT (1987). Festa de Sant Sebastià
- DAURA, A; GALOBART, J (1983). V. II. P. 11

BACH, A, PIÑERO, J (1988). El territori de Manresa a l'Antiguitat. Manresa. Centre Excursionista de la Comarca del Bages. P. 16.

AAVV. (2002). La vil·la romana de Sant Amanç de Viladés. Rajadell (Bages). Museu Comarcal de Manresa. Ajuntament de Manresa (Textos de Jordi Piñero, Araceli Martin, Jordi Alemany, Albert Martín, Agustín Gamarra, Maria José García, Antoni Daura)

Notícies orals : Iscle Font i Joan Vial.

JUAN i GONZALEZ, Lluís (2014). La Vinya d'en Masses (Manresa, Bages). II Jornades d'arqueologia de la Catalunya Central (Vic, desembre de 2012) (p. 145-150)

OLIVARES, D.; PIÑERO, J.: Memòria de la prospecció arqueològica realitzada en l'eix transversal, 1995. Arxiu Servei d'Arqueologia i Paleontologia.

SUAU, L.: Memòria arqueològica de la intervenció a la vil·la romana de Sant Amanç (Rajadell, El Bages). Desdoblament de l'Eix Transversal Ctra. C-25 tram Les Olugues-Manresa, 2005. Arxiu Servei d'Arqueologia i Paleontologia. Núm. Reg. 5631

ESPEJO, J.M., Memòria de la intervenció arqueològica preventiva del dsdoblament de l'Eix Transversal. Carretera C-25, PK 117+095 al 132+380. Tram: Aguilar de Segarra-Manresa (Rajadell, Bages). nº reg. 8538

